

de senectute

(postmodernistički esej)

rastko močnik

Deca su se zaneseno predavala čarima iluzije; mladići su jedan drugog ubedivali da su kulise načinjene od papier maché i da glavni tenor ima periku; muškarci (pre svega muškarci) su se iza kulisa rvali — ko će voditi konce i ko će nositi veštačke brkove; a sada bi, starci, rado premeštali binske poluge i istovremeno verovali u čarobnost predstave. Da li je skleroza sa svojim dvostrukim učinkom zaborava i shizoidnosti nužan sastojak svetovnog reda.

Zašto je svet u poznim godinama bez sjaja? pita se Adorno i kaže: tada čovek više ne može da prevede mario-netske konce. Zašto su deca očaravajuća? pita se Freud i odgovara: jer su savršena slika narcističke blaženosti.

A kako advokat Ciceron brani dostojanstvo starosti? »Raspravljaj u senatu, prijatelje pozivam, savetujem mlade«, stavlja u usta starcu Katonu.

Po državi, po civilnom društvu, i u tom: među vršnjacima i transgeneracijski, svuda sline starci u pohoti za narcističkim zadovoljstvima; a kako da ih nadu, kad znaju, da tamo, gde ih mogu tražiti, neće naći drugo do rasklimane skele svetovnog ginjola.

Deca su se zaneseno predavala čarima iluzije; mladići su jedan drugog ubedivali da su kulise načinjene od papier maché i da glavni tenor ima periku; muškarci (pre svega muškarci) su se iza kulisa rvali — ko će voditi konce i ko će nositi veštačke brkove; a sada bi, starci, rado premeštali binske poluge i istovremeno verovali u čarobnost predstave. Da li je skleroza sa svojim dvostrukim učinkom zaborava i shizoidnosti nužan sastojak svetovnog reda.

(Istorija, onoliko koliko smo je doživeli, udarala je po skanziji naših starosnih doba; nećemo se šepuriti da smo je sami usmeravali po meri vlastitih generacijskih ludila — ta, naše su najintimnije otkaćenosti mogle biti samo slepo oruđe istorijske mašine; rade se upitajmo, može li nam ta srećna okolnost nešto pomoći makar nekima od nas, koji donekle polažu, ako ne na tradiciju, onda bar na iskustvo/, da izmknemo senilnoj demenciji).

U nostalgiji za izgubljenom verom starci obično završavaju u veri u izgubljeno: **laudatores temporis acti**. Endogenetsko-filogenetska harmonija, koja se dosad igrala s našom generacijom, takode nam je postavila zamku: postmodernizam. Preti nam da ćemo prebrzo ostariti: zar nije postmoderna fascinacija aurom prošlosti mistifikacija **laudis temporis acti**, mistifikacija na kvadrat?

Pokušajmo ovom hipotezom: postmodernizam ne stoji nasuprot modernizmu, nije ni njegov »dovršetak«, već njegova vrsta. Oba drži nekakav »šovinizam sadašnjosti«. Modernizam je svoju prošlost na silu hteo da zaboravi, da je unizi i razori. Postmodernizam je blaziran: njemu je vlastita tradicija »egzotika«; tom jednostavnom formulom uspešno obezbeđuje gubitak prošlosti, i popunjava ga, a da ga, pri tom, ne deklarise. Time rešava pa-

radoks modernizma — spasava ga iz čor-sokaka, a da mu nije potrebno da se oslobodi ideologije koja nas je u čorsokak gurnula. Što, naravno, odgovara modernističkoj lenjosti: najjeftiniji je turizam u sopstvenu prošlost.

Nije teško primetiti koliko je postmodernizam opasan za nas, koji smo sve to već jednom doživeli. Jednog lepog dana ti došapne, da je ta staračka slabost, koju si se jedva usudio da priznaš **in petto**, prisa umetnička poza. Nekad smo bili modernisti, sada smo »post«: idealan mamac; da napokon ostanem u slepoj ulici staračkog narcisizma koji više ne može da bude ni **manqué**.

Baš kao što su vlast preuzeli disidenti iz pedesetih, koje smo kriomice arhivirali, negde na kraju gimnazije, kad u sadašnjosti pobedi utvara, najednom te obuzme — svoje si vreme proživio u **skrivenoj istoriji**. Istorija, ubeduju te, bila je istorija preplašenih: proklinjao si ih, doduše, onda kada nisi mogao sakupiti onih nekoliko potpisa — i upravo zato, ni pomislio nisi da istoriju stvara njihova »krivica propuštanja«, a ne, pak, mučna i spora preganjanja između režima i alternative, sa povremenim žrtvama — uvek na istoj strani. Ostarelim disidentima za njihovu oholost istorija se ionako osvetila: ta, oni su još od ranije verovali da se istina istorije zbiva negde **na skrivenom** — i sad su konačno postigli, da je pod njihovom vlašću, istorijsko zbivanje zaista gurnuto duboko ispod površine).

Ako je postmoderna istorijski **replay**; ako postmoderna, kao usporeni televizijski snimak, čak i naivnom gledaocu pokaže ono što je vešto značivo oko videlo **in vivo**; onda strategija postmodernizma može biti dvostruka: materijalistička i idealistička.

Materijalistička: da zajedno s golom na **replay** »analizi« vidim isto tako i pogled koji je gol već prvi put ugledao; da zajedno s lepotom Grete Garbo (i sad, bože pomoz, takođe kakve Marilyn Monro) vidim i pogled, kojemu je (bila) lepa... da, prema tome, pored **fascina** vidim i hipnotisan pogled, objekat, koji je u **fascinum** uvačen; i tako, nisam se samo uklonio fascinaciji, nisam samo pobegao od fetišizma, već sam uhvatio i objekat sam, u paradoksu dobrog materijalizma, baš time što sam fetišizam »objektivirao«. Oči Grete Garbo me više ne hipnotišu; a sad — u trenu ugledam onaj pogled koji su te oči nekad mogle uhvatiti. Ako fetišisti fetiš prikriva odsutnost objekta, onda de-fetišizacija, time što »raskrinkava« fetiš, tj.

prazninu iza njega, za **trenutak** u kojem se dogodi umetnost, donosi objekat.

(Uzgred, to je, takode, i rešenje modernističkog mita o kritičkoj umetnosti; umetnost nije kritika, zbog toga nije ni demistifikacija — ali je kritička demistifikacija unutrašnji momenat u umetničkom postupku; ne valja pasti natrag u romantički antiintelektualizam — da bismo spasili umetnost; naprotiv — intelektualni momenat je unutrašnji umetnički momenat, ali nije jedini; umetnost je između — između **sinnliche Scheinen** i **Idee** umetnost uvlači objekat; umetnost je **genitiv** — Stari su razlikovali **genitivus subjektivus** i **genitivus objectivus**; umetnost je trenutak njihove nerazlučenosti).

Idealistička: da se u iluziji **replaya** pretvaram, da sam ono, što nisam, iskusno oko, da se pravim, da vidim »zaista«, da sam ja taj znalac, koji je sve to prvi već ugledao. Poricanje tehnološkog faktora ovde se izjednačava sa potiskivanjem istorije. (Utaja materijalnosti + potiskivanje istorije = isključenje istorijskog materijalizma ili kulturnjačka psihoza). Identifikujem se s nosiocem začaranog pogleda — sa idealnim ja, u prisnom narcisističkom zadovoljstvu. Postmodernizam u toj varijanti nije bolji od neogotike i neobaroka devetnaestog stoleća (oba stila su bila državotvorna i državna), od staljinističkog neoklasicizma(. . .) — samo što je — karakteristična modernistička ograničenost! — kraćeg istorijskog pamćenja. Tada nasledam auri više nego što su joj nasledali njeni domoroci — svoj idealni ja postavljam na kraj ideala ja izumre ideologije, na onaj kraj, sa kojeg je htela biti viđena, sa kojeg ju je moguće videti lepom. (Zbog toga, takode, živimo u vremenu vampirizma izumrlih ideologija).

Naklonost idealističkih postmodernista prema reakcionarnoj ideologiji je onda razumljiva (Neue slowenische Kunst). Persiflaža starog, novog, većnog levičarstva u materijalističkom postmodernizmu, isto tako: gledalište Ana Monró. To da su prvi završili u onome što recikliraju u vladajućoj reakcionarnoj kulturi; a da su drugi ostali tamo, gde su, zajedno sa svojim uzorima, oduvek bili — u kulturno umetničkom društvu ljubljanskog predgrađa — dokazuje da istorija na koncu ipak, razume one koji bi se s njom rado igrali, i pravedno im deli svoje kartone i penale.

Mudrost starosti, njena nezvesna nagrada, možda je baš tamo gde je oplakla mladosti: da uvek može izabrati materijalističku varijantu.

Sa slovenačkog: Biljana Jovanović